

Zərifə Əliyeva - 100

Dünyada ən qiymətli nemət sağlamlıqdır deyirlər!

Və bəzən biz bunu sağlamlığımızı itirdikdən sonra dərinəndən dərk edirik.

El-oba, xalq üçün gərəklilərin insanları da belədir! Onları itirdikdən sonra yerləri boş qalır, gözlərimiz daim axtarı-arayır...

Akademik Zərifə xanım Əliyeva xalqımızın qəlbində özünə yurd salmış gərəklilə, fədakar, həm də təvazökar insanlardandır.

Ömrünü-gününi təkə ailəsinə, övladlarına deyil, həm də insanların sağlamlığına həsr etmişdir.

İnsanların gözüne nur, ürəklərə işıq bəxş edərmişdir... Bir alim kimi daim arayıb-axtarmış, Azərbaycan üçün xarakterik sayılan göz xəstəliklərinin müalicəsi üçün uzun illər tədqiqatlar aparmış, üsul və vasitələr tapmışdır.

Zərifə xanım Əliyevanın həm də özünəməxsus həkim fəlsəfəsi, xəstələrə yanaşma metodu, prinsipləri olmuşdur.

Bütün bunları o, qələmə aldığı "Yüksək əqidə" kitabında həssaslıqla əks etdirmişdir.

Dövlət başçısı cənab İlham Əliyevin sərəncamı ilə bu il həm də akademik Zərifə xanım Əliyevanın yüz illik yubileyi qeyd olunacaqdır.

Şanlı yubiley arafəsində akademik Zərifə xanım Əliyevanın "Yüksək əqidə" (həkimlik etikası, həkimin ürayininin və fikirlərinin paklığı) kitabından parçaları dərc edilir, onun əziz və unudulmaz xatirəsinə ehtiramla anırıq.

İxtisasca həkim olan Nəriman Nərimanov Azərbaycandakı vəziyyət barədə mərkəzə məruzə edərkən qeyd edirdi ki, taun ilə mübarizədə onlarla tibb işçisi qəhrəmanlıqla həlak olmuşdur.

Ancaq doktor Nəriman (fəhlələr onu belə çağırırdılar) V.İ.Lenin özünün soyuq boranlarda xəstələnməmiş və ölmüş həkim və sanitariya əvəz etməsindən, sutka ərzində 1-2 saat az yatmasından birçox kolma belə söz açmırdı. Çünki epidemiyaya ocaqlarında o doktor Nəriman olurdu. Buradan kənarda isə taunlu xəstələrin yerləşdirilməsi, onlara su gətirilməsi və başqa sanitariya-gigiyenik problemlərin həll edilməsini təşkil etməyi öz vəzifəsi bilirdi.

N.Nərimanov tibbi biliklərinin yayılması, vacib tibbi problemlərin həll edilməsinə xüsusi diqqət yetirirdi. O, "Traxoma haqqında", "Vərəm haqqında", "Taun haqqında", "Qadın aləmi" və s. elmi-kütləvi əsərlər yazmışdır.

Hər gün, hətta bazar günlərində belə haqqı ödənilməyən xəstəxanada işləyən N.Nərimanov gecə və gündüz çağırışlara gedir, ictimai yerlərdə və fəhlə klublarında məruzə və mühazirələr oxuyur, sanitariya-iaf işi haqqında qəzetlərdə məqalələr yazırdı. "Neft sənayesi işçilərinə həkim yardımının təşkili və qaydaları məsələlərinə dair" məqaləsi buna misal göstərmək olar. N.Nərimanov bu məqalədə çox vacib olan sosial məsələlərə toxunaraq cəmiyyətdə həkimin yeri və vəzifələrini bir-biri ilə uzlaşdırmışdır. Demək olar ki, yeni formasiyada həkimin məvəni inkişafının yollarını göstərmişdir.

"Zəhmətkeşlərin səhhətinin qorunmasının yaxşılaşdırılması məsələlərini həll edərkən tibb elminin inkişafına Lenin çox fikir verirdi. Elm adamlarına, onların iş və məişət şəraitinə xüsusi qayğı göstərirdi".

Azərbaycanın döyüş səhnəsində epidemiyaya əleyhinə mübarizə əsas yeri tuturdu. Tibb işçilərinin özlərinin müxtəlif və qeyri-stabil siyasi baxışlarına baxmayaraq, Bakı şəhəri partiya təşkilatının apardığı partiyasız işin nəticəsində özlərinin həkim və inqilabi borclarını başa düşərək epidemiyaya əleyhinə tədbirlərdə fəal iştirak edirdilər.

Qafqaz ordusunun baş cərrahı professor V.İ.Razumovskinin rəhbərliyi ilə Zaqafqaziya universitetinin (Tiflis ş.) Tibb fakültəsinin bir qrup əməkdaşları Bakıda universitetin açılması qərarına gələrək tezliklə bu işi həyata keçirməyə başladılar. Azərbaycanın qabaqcıl ziyalıları S.Ağamalıoğlu, Q.X.Şaxtaxtinski, A.D.Orucəliyev, K.A.Camalbayov və başqaları universitetin açılması üçün heç nəyə baxmadan mübarizəyə qalxdılar, universitetin açılmasında yardımçı oldular.

Beləliklə, mədəniyyət və elm ocağının yaradılması əleyhinə olunan cəhdlər iflasa uğradı. Azərbaycanda tibb, tarix və fəlsəfə fakültəsi olan ilk ali təhsil ocağı - Bakı Universiteti açıldı. Onun rektoru V.İ.Razumovski oldu. Tezliklə professor V.İ.Razumovski Bakıdan köçdü. Lakin o, respublika ilə əlaqəni kəsmədi. Öz məktublarının birində yazırdı:

"Şərqi və Qərbi sərhəndində yerləşən Bakı Universiteti Şərqi və Qərbi Avropanın ənənələri və məsləhətlərini elmi əsaslarla uzlaşdıraraq (insanlığın) bəşəriyyətin elmi dairəsini genişləndirərək,

Əvvəlki qəzetin 29 mart və 4, 6, 14 aprel saylarında

Akademik Zərifə xanım Əliyeva

Yüksək əqidə

(Həkimlik etikası, həkimin ürayininin və fikirlərinin paklığı)

bizi sosial məsələlərin də həllinə yaxınlaşdırır. Mən Bakı Universitetinin böyük gələcəyinə inanıram. Mən onun gənc, cəsarətli ilk yaradıcılarının söylədiyi nəticəsində gələcəkdə inkişaf edən yeni nəslin tələblərinin möhkəm təməlini görürəm". Belə gənc, cəsarətli söyləyə malik, Tibb fakültəsinin ilk xadimlərindən olan və Peterburqdan Azərbaycana gələn professor A.M.Levin, Cərrahiyyə fakültəsinin professoru - A.A.Öşman və bəkililər - hospital cərrahiyyəsi kafedrasının professoru - B.K.Finkelşteyn, histologiya və embriologiya kafedrasının professoru M.S.Milman, farmasiya magistri M.K.Qolberq, kimyaçı L.Q.Qurəyev, zoolog A.N.Derjavin və başqaları daxil idi. Onların arasında milli təbabəti inkişaf etdirən azərbaycanlı həkimləri də qeyd etmək lazımdır. Bunlar - Azərbaycan Epidemiyaya əleyhinə tədbirlərin təşkili və aparılması üçün lazımı həkim briqadaları formalaşdırdı. 1943-cü ildə təkə rayonlarda malçarıya ilə mübarizə üçün 17 həkim briqadaları eza edilmişdi. Həkim briqadaları Azərbaycanın 40 rayonunda fəaliyyət göstərirdi. Bu dövrün ağır problemlərinin olduğu çox olmasına baxmayaraq, respublikamız və gələcəyimiz olan uşaqlar diqqətdən kənarda qalmırdılar, onlar həmişə qayğı mərkəzində idilər. Komandir və döyüşçülərin uşaqları üçün Hacıkənddə, Şuşada, Bilgəh və Mərdəkəndə sanatoriyalar yaradıldı. Gəncə şəhərində 50 yerlik südəmə uşaq evi və 100 yerlik körpələr evi açıldı. Körpələr evlərinin əksəriyyətində sanitariya qrupları təşkil edildi, bir çoxu isə sutkalıq işə keçirildi.

1941-ci ildə Azərbaycanın dövlət büdcəsində uşaq evləri, bağçaları və internatları saxlamaq üçün ümumi xərcləri 52,3 mln. rubldan 74,8 mln. rubla qədər artdı. Təxirəsalınmaz mühüm məsələ uşaq qidalanmasının təşkili idi. Partiya və hö-

kumət təşkilatlarında bu məsələ dəfələrlə müzakirə olundu.

Hökumət qərarı ilə ticarət təşkilatlarına həvalə edildi ki, uşaq müalicə müəssisələrini fasiləsiz olaraq qida məhsulları, əsasən, 2 ton süd məhsulları, 5 ton kisel, bir milyon insan dozəsindən az olma- maq şərti ilə dozəsiz "S" vitamini ilə təmin etsin.

Bu və digər çoxsaylı dəlillər bəşəriyyəti tibbi oxlaqı keyfiyyətlərinin aliliyinə cəlb etməlidir. Lakin bu məvəni keyfiyyətlər faşist-həkimlər tərəfindən pozularaq, zəbt olunmuş ərazidə və konslagerlərdə insanlar üzərində müxtəlif eksperimentlər və vəhşiliklər aparılırdı.

Sonralar məlum oldu ki, faşistlər sovet ordusunda olan 73% yaralıların döyüş meydanına qaytmasını təmin edən tibbi xidmət məşinini yarıda bilməmişdilər. Yaralı hitlərcilərin yalnız 40%-dən azı döyüş meydanına qayıda bilirdi. Bu isə bizim həkimlərin gərgin əməyini, yüksək-məvəni siyasi, qəhrəmanlıq keyfiyyətlərini əks etdirirdi.

Tibb işçiləri 10 mindən artıq yaralının qorunması, toxumalarının, müxtəlif zədələnmələrinin müalicəsi üçün çoxsaylı yeni metodlar işləyib hazırlayırdılar. Belə tədqiqatlar F.Əfəndiyevin "Döş qəfəsində zədələnmələri zamanı plevral boşluğa qansızmalar" mövzusunda doktorluq dissertasiyası, M.A.Mir-Qasimovun "Kəllə sümüklərinin travmatik osteomieliti və onun müalicəsi", professor Trubinin "Gözün odlu silahla yaralananın müalicəsi", prof. Z.Məmmədovun "Yumşaq toxumanın zədələnməsində nafilan müalicəsi" mövzusunda doktorluq dissertasiyaları aiddir.

Həqiqətən belə elmi işlər, yeni müalicə metodlarının işləyib hazırlanması, yaralıların sağlamlıqlarının bərpasına kömək etdi. SSRİ Tibb Elmləri Akademiyasının prezidenti N.Burdenko sovet tibb işçilərinin bu əməyini yüksək qiymətləndirərək, vüqarla yazırdı: "Bizim vətəni-

mizin ağır sınaq dövründə, hitlərcilərin bəşəri mədəniyyət nümunələrinin məhv edildikləri bir vaxtda, bizim elminiz müdrik xalqımızla birlikdə mübarizə aparmış, məhz elminiz sifə xalq elmidir.

İkinci Dünya müharibəsi illərində 115 mindən artıq tibb işçisi, o cümlədən də Azərbaycandan da olan çoxlu sayda həkimlər də orden və medallarla təltif olunmuşlar. Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adına 13 həkim layiq görüldü.

Onların arasında həkim-təyyarəçi kosmonavt B.B.Yeqorov və Saratov Tibb İnstitutunun məzunu V.Q.Lazarev də var idi.

Bunlar nəinki tibb elminin, eləcə də bütün sovet xalqının şöhrəti olmaqla, Vətən qarşısında vətəndaşlıq borcunu yüksək əxlaqi-məvəni keyfiyyətlərlə yerinə yetirməklə hamıya nümunədirlər.

Müharibədən sonrakı illərdə respublikanın minlərlə sırası həkimləri öz əməyi ilə zəhmətkeşlərin sağlamlığının keşiyində dayanırdılar. Onlardan bəziləri tibb elminin inkişafında sərf etdikləri yüksək əməyə, insanların müalicəsində göstərdikləri yüksəkkeyfiyyətli müalicəyə və ictimai işlərdə fəal iştirakına görə Sosialist Əməyi Qəhrəmanı adına layiq görülmüşdülər. Onlar arasında Azərbaycan Elmlər Akademiyasının vitse-prezidenti, görkəmli həkim və alim M. A. Topçubaşov, Azərbaycan Tibb İnstitutunu bitirmiş, Astara kənd xəstəxanasında uzun müddət işləyən həkim B. Əliyeva da var idi. Bütün bu həkimlərin hər biri haqqında ətraflı və çox yazmaq olar. Güman edirik ki, onlar haqqında ayrıca kitab nəşr olunacaq. Onlar ümumxalq məhəbbəti qazanmışlar və buna layiqdirlər.

Elmlər Akademiyasının gələcək birinci prezidenti, xalqın böyük hörmətini qazanmış M.A.Mir-Qasimov, məşhur cərrah, vitse-prezident M.A.Topçubaşov, prof. M.B.Sultanov, A.K.Əlibəyov və B.B.Qayıbov idi.

Tibb fakültəsinin dekani İ.İ.Şirəkoroqov belə yazırdı: "Tibb fakültəsi öz görkəmli professor heyətinin tərkibinə görə öz vaxtının ən yaxşı fakültələri sırasında dayanırdı".

1922-ci ilin yayında həkimlərin ilk buraxılışı oldu. 30 nəfər həkim adına layiq görüldü. Belə qiymətli diplomun sahibləri içərisində ilk qadınlar A.İ.Şaxtaxtinskaya və D.P.Sultanova da var idi. Onlar milli səhiyyənin çox görkəmli mütəxəssisləri oldular.

Sonralar respublika zəhmətkeşlərinin sağlamlığının keşiyində 10 minlərlə qadın-həkim ordusu dayandı. Onlar bütün Azərbaycan tibb işçilərinin 70 faizini təşkil edirdi.

1922-ci ildə Tibb fakültəsində ilk doktorluq dissertasiyası müdafiə olundu. Bir neçə ildən sonra isə bir neçə nəfər azərbaycanlı həkimlər tibb elmləri doktoru elmi dərəcəsinə alaraq, noticədə professor, kafedra müdiri, elmi məktəblərin əsasını təşkil etdilər. Onlar öz yetirmələrinə ixtisas bilikləri öyrətməklə yanaşı, yüksək məvəni-oxlaqı keyfiyyətləri inkişaf etdirirdilər. Bunlar - M.A.Mir-Qasimov, M.B.Sultanov, S.İ.Vəlixanov, A.X.Cəfərov, İ.M.İsmayilzadə, A.Əlibəyov, M.A.Topçubaşov, M.Ə.Əfəndiyev və başqaları idi.

Azərbaycanın gənc həkim-mütəxəssisləri Şərqi və Qərbi yüzilliklərlə formalaşmış ən yaxşı ənənələri əsasında tərbiyə edilib böyüyürdülər. Onlar öz müəllimlərinə ehtiram, yüksək etik mənasibət, yüksək insanpərvərlik və öz ölkəsinə, torpağına son dərəcə sadıqlıqla inkişaf edirdilər. Bu planda məşhur N.Nərimanovun öz oğluna yazdığı məktub-vəsiyyətnaməsi təqdirəlayiqdir:

"Əziz oğlum, Nəcəf! Əgər mənə yaşamaq qismət olsa, mən səni elə tərbiyə etməyə çalışacağam ki, sən bəşəriyyətə xeyir gətirə biləsən. Əgər mənim nəsimim ölmək olsa, onda mən səndən xahiş edəəcəyəm ki, sən insanlara heç olmasa atanın azca da olsa ed bilmədiyini qədər yaxşılaşdır. İnanıram ki, mənim başladığım işləri sən davam etdirəcəksən".

Sonralar zabit Nəcəf Nərimanov İkinci Dünya müharibəsi illərində döyüş meydanında cəsarətli, fədakar döyüşçü kimi həlak olmuşdur. O, komandiri olduğu hissəni düşmən üzərinə hücumu apararkən həlak olmuşdur. İnanıram ki, o, düşmən üzərinə hücumu keçəndən axır anlarına qədər qələbəyə inanmışdır. Atasının keçirdiyi qələbə sevincini, ona vəsiyyət olunmuş "sənin atanın bacardığı qədər etdiyini azacıq yaxşılaşdır qədər də sən et" idi.

İkinci Dünya müharibəsinin odlu illərində azərbaycanlıların yüksək məvəni-oxlaqı keyfiyyətləri aydın şəkildə özünü göstərdi. Belə bir sətir imtahanda, yoxlamada bizim həkimlər davamlılıq, öz yüksək məğrurluğunu göstərməyib, harada göstərəcəkdilər? Bu imtahandan onlar namuslu, polad kimi möhkəmliklə çıxdılar. Qeyri-insani gərginlik şəraitində yuxusuz gecələrdə, aqılıqda respublika həkimləri qısa müddətdə hospitalar yaratdılar və onları yeni tibbi ləvazimatlarla, yüksəkixtisaslı mütəxəssislər və tibb işçiləri ilə təmin etməyə nail oldular. Hərbi travmaların, sağalmayan yaralının, yanığın, donmaların müalicəsində Azərbaycanın möcüzəli təsire malik kurort mənbələrindən (palçıq, naftalan, mineral odlar və s.) geniş istifadə olunurdu.

(Arda var)